

Šikana na školách a její prevence

Pavλίna Horáčková

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Pavlína Horáčková
Osobní číslo: H160038
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Šikana na školách a její prevence

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany ve školách, její prevence a sociálně pedagogické intervence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DÉDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. *Pedagogická praxe*. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. *Pro rodiče*. ISBN 978-80-247-2991-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Romana Divošová

Centrum jazykového vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce:

10. ledna 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálková, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..22.2.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydávlečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být již nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výtěku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce „Šikana na školách a její prevence“ se zabývá problematikou šikany na ve školním prostředí. Práce je zaměřená na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá definováním šikany, vývojem, aktéry šikany a její prevencí. Praktická část se zabývá výzkumem formou dotazníků u žáků 2. stupně základních škol, kde se snažím zjistit, jak jsou děti o šikaně informované a kolik dětí se s šikanou setkalo.

Klíčová slova:

Šikana, kyberšikana, prevence, škola, agresor, oběť, učitel, žák

ABSTRACT

This bachelor's thesis „Bullying at schools and its prevention“ deals with the bullying problems at schools. The theoretical part is focused on the bullying definition, its progression, participants in bullying and its prevention. In the practical part there is the questionnaire research for the children in age from 11 to 15. I have tried to find out the range of information for children about the bullying and how many students have ever known the bullying themselves.

Keywords:

Bullying, cyber – bullying, prevention, school, aggressor, victim, teacher, student

Chtěla bych poděkovat Mgr. Divošové Romaně za obětavou pomoc, ochotu a trpělivost při odborném vedení této bakalářské práce.

Děkuji také za pomoc v Pedagogicko-psychologické poradně Přerov, hlavně Mgr. Oršulíkové, která se výrazně podílela na pomoci při kvantitativním výzkumu.

Ráda bych také poděkovala své rodině za jejich podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DEFINOVÁNÍ ŠIKANY	11
1.1 ŠKOLNÍ ŠIKANA A JEJÍ VÝVOJ.....	13
1.2 KYBERŠIKANA.....	15
1.3 PROTAGONISTÉ ŠIKANY A JEJICH OBĚTI.....	19
2 PREVENCE ŠIKANY	23
2.1 PREVENCE NA ÚROVNI ŠKOLY JAKO CELKU	24
2.2 POMOC OBĚTEM ŠIKANY.....	25
3 ZÁKLADNÍ ŠKOLA A ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ PRACOVNÍŠTĚ	27
3.1 PORADENSTVÍ A POMOC V RÁMCI ŠKOLY.....	27
3.2 ŠKOLNÍ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ	28
3.3 DALŠÍ INSTITUCE, POMÁHAJÍCÍ ŠKOLÁM S RÁMCI PREVENCE ČI ŘEŠENÍ ŠIKANY	29
3.4 ZÁKONY, KTERÉ SE VTAHUJÍ K ŠIKANĚ NA ZŠ.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	32
4.1 CÍL VÝZKUMU	32
4.2 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA:	32
4.3 METODOLOGICKÝ VÝZKUM.....	33
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	33
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	34
6 SHRNUÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
7 DISKUSE	49
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	51
9 ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	55
SEZNAM OBRÁZKŮ	56
SEZNAM TABULEK	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Téma „Šikana na školách a její prevence“ jsem si vybrala nejen proto, že je v dnešní době velice aktuální a diskutovatelné, ale i z důvodu mé praxe v Pedagogicko-psychologické poradně v Přerově. Působila jsem jako praktikantka u metodičky prevence. O problematice šikany jsem věděla něco málo už před mým studiem na Univerzitě ve Zlíně. Já osobně jsem se s šikanou nikdy nesetkala, pro mě to bylo téma spojené s armádou. Pokud si vzpomenu na svá školní léta, nevím o tom, že by se touto problematikou někdo zabýval. Ne snad proto, že by neexistovala, ale proto, že se přehlížela. Učitelé byli sami ti, kteří děti šikanovali, tělesné tresty nebyly výjimkou.

V dnešní době, kdy se o šikaně tolik mluví, jsem byla zaskočená mírou šikany na našich základních školách. Rodiče bývají překvapeni, že se něco takového může stát jejich dítěti. Často si ani neuvědomují, že na děti nemají dostatek času, děti se nemají komu svěřit a nastávají problémy. Je nutné, aby měly důvěru především ke svým rodičům, ke svým učitelům a nebály se svěřit se svými starostmi.

Měla jsem tu možnost účastnit se preventivních programů ve třídách na 1. stupni základní školy. Myslím, že v dnešní době se s dětmi na toto téma udělala spousta práce. Prevence je velmi důležitá už u dětí v mateřské škole. Trauma, které zažívají šikanované děti, si často nesou po celý svůj život. Ve své práci jsem se tímto problémem zabývala důkladněji.

Velice aktuální a typická pro dnešní dobu je kyberšikana. Je to útok prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatelů těchto médií. Oběťmi se stávají stále častěji nejen děti, ale i učitelé, kdy jsou při svých hodinách natáčeni a poté zveřejňováni. Při své praxi jsem se setkala s metodikou prevence základních škol, kteří měli podzimní sezení v poradně, kde si předávali své zkušenosti. Problém mobilních telefonů ve třídách se řeší na každé škole, bohužel však bez výsledku. Zkoušely se různé metody, kdy se mobily odevzdávaly na začátku vyučování, nebo kdy byl zákaz používání telefonů pod hrozbou trestu, např. třídní důtky. Zjistilo se, že žádná z těchto variant nefunguje. Pokud se telefony odevzdávaly byl problém s Českou školní inspekcí, která varuje, že je to neodůvodněný zásah do soukromého vlastnictví dětí. Pod hrozbou trestu děti telefony nepoužívaly v hodinách, ale o přestávkách, kdy si nestačily dojít na toaletu, nebo se v klidu nasvačit. Je jen na každém vedení školy, jak se s tímto problémem vypořádají.

Mým hlavním cílem teoretické části bakalářské práce bylo poukázat na problém šikany na základních školách a její prevenci, popsat její příčiny a důsledky na šikanovaných dětech a také pomoc obětem šikany.

V mé praktické části se zabývám výzkumem na vybraných základních školách v okrese Přerov u žáků na 2. stupni formou dotazníkového šetření. Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jaká je informovanost žáků o problému šikany, jaké s ní mají zkušenosti, kde šikana nejčastěji probíhá, a jestli by žáci pomohli šikanovanému. Žáci měli možnost napsat svůj názor na šikanu, co by bylo třeba udělat, aby se neděla. Na základě stanovených výzkumných cílů byl zvolen kvantitativní výzkum za pomoci dotazníkového šetření. Také mě zajímalo, jak by děti samy navrhovaly tento problém řešit.

Práce obsahuje dále vyhodnocení šetření a doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINOVÁNÍ ŠIKANY

Definice bylo formulováno mnoho, tato je podle Vágnerové a kol. (2009, s. 11) a pro naši práci základní. „*Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou). Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým. Šikana je chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrozit ho a zastrašit. Šikana je zneužívání moci.*“

Podle Říčana a Janošové (2010 s. 21) je šikana ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Jde o opakované jednání, i jednání jednorázové, s hrozbou opakování. Je to ubližování mezi žáky ve škole nebo studenty, kteří jsou ve stejném postavení.

Slovo šikana, jak uvádí Říčan (1995. s. 25), pochází z francouzského slova „*chicane*“, které znamená zlomyslné obtěžování, sužování, týrání, pronásledování.

Odborníci se podle Janošové (2016, s. 27) většinou shodují na třech základních kritériích školní šikany:

- 1) Záměrné, respektive agresivní jednání.
- 2) Jeho opakovanost.
- 3) Nerovnováhy síly.

V současné době patří šikana mezi nejzávažnější jevy ve škole. Nejedná se pouze o jev spojený se školou, s šikanou se můžeme setkat v mateřské škole, v rodině, v dětském domově, v diagnostickém či výchovném ústavu, sportovním klubu, ve vězení, v armádě i v zaměstnání. (Bendl 2003, s. 17)

Dle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikany ve školách, školských zařízeních a její prevenci (MSMT-21149/2016, s. 1) se uvádí, že šikana je agresivní chování ze strany žáků vůči žákovi nebo celé skupině žáků, vůči učiteli, které se opakuje a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle dobře skryté snahy ublížit jak fyzicky, tak emocionálně, sociálně, nebo v případě šikany učitele profesionálně. V šikaně je charakteristický nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemné útoky pro oběť a samoúčelnost agrese.

Tento pokyn také uvádí následující podoby šikany, které se ve školách a školských zařízeních vyskytují:

- 1) Přímá šikana.
- 2) Nepřímá šikana.

3) Kybersíkana.

Pod pojmem šikana si mnozí z nás představují různé formy psychického a fyzického násilí. Problém rozpoznat šikanu mají pedagogové i rodiče. Vnitřní rozdíl mezi šikanou a škádlením je obrovský. Nejdůležitější je, jak takové škádlení vnímá ten, na jehož účet se to děje. (Vágnerová a kol. 2009, s. 11, 12)

Škádlení nebo agrese u žáků, která nemá znaky šikanování, nepovažujeme za šikanu. Pokud je žák schopný škádlení opřevovat, bránit se mu, zastavit ho, je to jeden z rozlišujících prvků. Pokud se žák škádlení nebo agresii neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezmocný a bezradný a škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Stejně je tomu u šikany pedagoga žáky, kdy zlobení a nerespektování ze strany žáků postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, úmyslným, záměrným a cítí-li pedagog, že není v jeho silách a moci jej zastavit, cítí se bezradně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací. (MSMT-21149/2016, s.2)

Neexistuje přesná jednoznačná hranice mezi tím, jaké chování je už šikanou a jaké ne. Šikana je ve své podstatě obtěžování druhého člověka. Existuje mnoho způsobů, jak může někdo někoho obtěžovat, v praxi je těžké jednoznačně posoudit co šikana je a není. Ve škole učitelé často neberou vážně posměšky, urážky a vulgární nadávky. Je to dáno tím, že jsou učitelé ve školách zvyklí na sprostotu dětí, že ji považují za samozřejmou. Je to něco, co ke škole zkrátka patří a není třeba se tím zabývat. (Bendl 2003, s. 24, 25)

Kolář (2011, s. 32) popisuje rysy šikany ve své knize tak, že jeden, nebo více žáků většinou úmyslně a opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužačky a používá k tomu agresii a manipulaci.

Příčiny a důvody šikany jsou různé, jako jejich projevy. Mezi motivy agresorů patří bavení třídy, u chlapců předvádění před dívkami, nebo uspokojení s týráním jiné lidské bytosti, pocit moci a nadřazenosti. (Říčan, Janošová 2010 s. 22)

„Suchá definice samozřejmě nemůže vyjádřit to, co se ve skutečnosti skrývá za obecnými pojmy agrese a manipulace. Proto uvádí (Kolář 2001, s. 28, 29, 30) reprezentativní přehled konkrétních typů a forem agresí a manipulací, které zaznamenal při šetření a nápravě učňovských šikan ve své poradenské praxi.“

- *Fyzická agrese a používání zbraní.*
- *Slovní agrese a zastrašování zbraněmi.*

- *Krádeže, ničení a manipulace s věcmi.*
- *Násilné a manipulativní příkazy.*
- *Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary.*“ (Bendl 2003, s. 11, 13)

Žádná definice nemůže přesně popsat, o jak nebezpečný a zvrhlý jev se jedná. Školstvím obchází strašidlo nekázně. Základní úkolem školy je vytvářet dobré sociální klima pro žáky, protože pocit jistoty a bezpečí u dětí je nezbytnou podmínkou pro úspěšné vyučování. (Bendl 2003, s. 11, 13)

1.1 Školní šikana a její vývoj

Před staletími docházelo k šikaně na internátech, kde starší hrubě zacházeli s mladšími, nebo slabšími a nezkušenými nováčky. (Bendl 2003, s. 15)

Šikana ve škole byla vždy, děti by nebyly dětmi, kdyby neubližovaly slabším. Krutost a zlomyslnost jsou odvěké lidské nectnosti. Starší lidé si většinou na nic takového nepamatují, silní ubližovali slabším vždy, ale ve škole byla přísnější kázeň. Šikanu mají spojenou s armádou, kde mladší chlapci posluhovali starším a bývali ponižováni. (Říčan 1995, s. 16, 17)

„Oproti dřívější době, když mluvíme o šikaně obecně, vykazuje dnešní šikanování některé znaky, které jsou alarmující. Jedná se především o vzrůstající počet případů šikany, snižování věkové hranice agresorů, resp. Aktérů šikany, zvýšenou brutalitu, agresi a rafinovanost šikany.“ (Bendl 2003, s. 16)

V posledních desetiletích stoupá agresivita mládeže, jak víme ze statistik násilných činů. Zkušenější pedagogové jsou si jisti, že šikany přibývá stejně jako jiné agrese. Šikana je mezi školními dětmi aktuální problém jako v jiných zemích. (Říčan 1995, s. 17, 19)

Kolář (2001, s. 36-34) ve své knize popsal šikanu jako onemocnění celé skupiny. Jde o to, že šikanování není pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se to ve vzduchoprázdnu, ale v nějaké skupině. Rozlišuje pět stádií onemocnění:

- 1) Zrod ostrakismu-v každé školní skupině jsou jednotlivci, kteří jsou méně vlivní a oblíbení a takoví jedinci většinou zakoušejí prvky šikanování. Jde o mírné, převážně psychické normy ubližování, kdy se okrajový člen necítí dobře-je neoblíben a

neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, dělají na jeho účet drobné legrácky apod.

- 2) Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese-ostrakismus přerůstá do dalšího stádia. Žáci potřebují pomoc pedagoga, který umí pracovat se skupinovou dynamikou pro řešení krize. Pokud jsou ponecháni sami sobě, v náročných situacích často použijí destruktivní způsob řešení problému. V praxi to vypadá tak, že ve skupině, kde stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil, či jako hromosvod. U jedinců může vyvolat prolomení posledních zábran zážitek, jak chutná moc, když bijí a týrají někoho slabého. Vývoj onemocnění závisí na postojích žáků k šikaně a na míře pozitivního zaměření skupiny. Pokud je skupina nějakým způsobem vůči šikaně oslabena, je šikanování trpěno a může přerůst do pokročilých stupňů skupinové destrukce.
- 3) Klíčový moment-vytvoření jádra agresorů-často se utvoří skupinka agresorů, úderné jádro, začnou spolupracovat a systematicky šikanují nejvhodnější oběti. Skupiny, které jsou rozděleny na podskupiny, spolu bojují o vliv. Někdy se stane, že vznikne rovnováha mezi podskupinami a násilí se zastaví. Může také dojít ke zvratu, pokud přijde z jiné školy nový agresor nebo oběť.
- 4) Přijímání normy agresorů-pokud ve skupině není silná pozitivní podskupina, činnost agresorů může pokračovat a jejich normy se stanou nepsaným zákonem. I ukáznění žáci se můžou začít chovat krutě a to, co hlásají pedagogové, ustupuje do pozadí.
- 5) Totalita neboli dokonalá šikana-agresoři sami sebe označují za nadlidi, mazáky a své oběti za podlidi a poddané, ztrácejí zábrany, smysl pro realitu a opakovaně používají násilí. V mírnější podobě se může tento nejvyšší stupeň objevit i ve školách, ale je příznačný spíše pro věznice, výchovné ústavy a vojenské prostředí.

Janošová (2016, s. 339) popisuje, že teorie šikany v pěti stádiích vychází ze skutečnosti, že neřešená šikana se ve školních skupinách prohlubuje. V jejím důsledku se zároveň zhoršují i celkové vztahy a klima ve třídě.

Je dobré vědět o jednotlivých typech základních šikan co nejvíce. Minimálně bychom měli znát největší obtíže pro jejich odhalování a nápravu. Tomu se opět věnuje Kolář (2011, s. 78,79) a následně je popisuje:

- 1) U dívek bývá šikana spojená s kamarádstvím a často je jejich trýznitelka přítelkyně, na které je šikanovaná dívka citově závislá. Chlapci naproti tomu šikanují chlapce, kteří nepatří mezi jejich kamarády.
- 2) Homofobní šikana je specifický druh šikany, který je namířen vůči lidem, kteří mají homosexuální, bisexuální či transsexuální orientaci. „*Je to dlouhodobé a opakované verbální, či fyzické ubližování člověku, kvůli jiné než heterosexuální orientaci.*“
- 3) Šikany v uzavřených zařízeních, kde je oběť nucena žít s agresory. V tomto smyslu jsou to především internáty a ústavy.

Případy nenápadné šikany a vyčleňování vyžadují upravený způsob diagnostiky a řešení.

S těmito podobami šikany se můžeme nejčastěji setkat podle Janošové (2016, s. 340) u:

- 1) dívčích šikan,
- 2) šikany žáků posledních ročníků ZŠ a studentů prestižních středních škol,
- 3) dlouhodobého skupinového vyčleňování a izolace,
- 4) některých podob kyberšikany.

Kolik je šikany mezi školními dětmi? Kolik procent dětí patří mezi postižené, kolik procent mezi agresory? Odpověď není lehká především proto, že šikana je různě závažná. „*Existuje plynulý přechod mezi nevinným škádlením a surovým posměchem, mezi trochu hrubší legrací a vážnou brutalitou, mrzačící tělo i duši.*“ (Říčan 1995, s. 20)

Pro žáky, kteří se chovají zvláště necitlivě a krutě, je nutné zařídit odbornou pomoc. Je nutné psychologické vyšetření, důležitá je i pomoc rodičům těchto žáků v navázání kontaktu s odborníky. Pedagogové by neměli sdělovat své domněnky, že agresory motivovala krutost, žákům ani rodičům. U žáků je nutné rozvíjet morální hodnoty, empatii a zodpovědnost. Učitelé by měli s žáky hovořit o důsledcích jejich chování, popisovat konkrétní chování žáků a emoce, které u něj toto chování vzbuzuje. (Janošová 2016, s. 150, 151)

V současné době je velkým problémem kyberšikana, proto se jí budeme v další podkapitole věnovat podrobněji.

1.2 Kyberšikana

S tradiční šikanou je kyberšikana nerozlučně spjata, mají stejné rysy a projevy. Definovat kyberšikanu není jednoduché, vzhledem k tomu, že je nový fenomén. (Černá 2013, s. 20)

„Kyberšikana spočívá v tom, že se na internetu zveřejňují o oběti pomluvy, nebo i pravdivé, ale choulostivé informace z jejího soukromí, včetně obrazového materiálu. Obrázky bývají navíc upravené tak, aby oběť co nejvíce zostudily.“ (Říčan, Janošová 2010 s. 24)

Kolář (2011, s. 83) definuje kyberšikanu jako jednu z forem psychické šikany. Je to násilné a záměrné chování, prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, prostřednictvím internetu a mobilu.

Vágnerová a kol. (2009, s. 92) definuje kyberšikanu jako druh šikany, která využívá elektronických prostředků, jako jsou mobilní telefony, emaily, pagery, blogy, internet.

Vágnerová a kol. (2009 s. 92) popisují, jak se kyberšikana projevuje.

- 1) dítěti se někdo snaží prostřednictvím počítače ukrást osobní údaje,
- 2) infikuje jeho počítač viry,
- 3) zasílá mu agresivní, urážlivé a obtěžující e-maily,
- 4) adresuje mu vulgární či výhružné zprávy,
- 5) zneužívá (případně vytváří) webové stránky, na nichž zveřejňuje karikatury, slogany, vtipy, fotky a videa, které dítě zesměšňují a jež si přitom může prohlédnout velké množství uživatelů internetu,
- 6) napadá oběť na komunitních webech, v diskusních fórech a při chatování.

Základní prvky kyberšikany podle Černé (2013, s. 21) jsou:

- 1) Děje se prostřednictvím elektronických médií.
- 2) Opakovanost.
- 3) Záměrnost agresivního aktu.
- 4) Mocenská nerovnováha.
- 5) Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující.

Kyberšikana se může šířit velice rychle a setkat se s ní můžeme kdykoli a kdekoli. Anonymní agresor, který je technicky zdatný, se nemusí příliš bát, že by byl vypátrán. Útočník nevidí reakci svých obětí, a to mu znesnadňuje empatii a uvědomění si svých činů. (Vágnerová a kol. 2009, s. 93, 94)

Základní projevy kyberšikany opět podle Černé (2013, s. 25) jsou:

- 1) Vydávání se za někoho jiného (jinak také impersonace) a krádež hesla.
- 2) Vyloučení a ostrakizace.
- 3) Flaming.

- 4) Kyberharašení a kyberstalking.
- 5) Pomlouvání.
- 6) Odhalení a podvádění.
- 7) Happy slapping.

Černá (2013, s. 28) jako nejčastější média pro vznik a šíření kyberšikany uvádí:

- 1) Sociální sítě (socialnetworkingsites-SNS).
- 2) Online interaktivní hry (včetně MMORPG her).
- 3) Webové stránky.
- 4) Instant messaging (IM) a zprávy (SMS a MMS).
- 5) Blogy.
- 6) Elektronická pošta (e-mail).
- 7) Chatovací místnosti.
- 8) Internetové ankety, dotazníky.

Moderní technologie nejsou samy o sobě příčinou šikany, jsou důležitým zdrojem informací a komunikace. Když našim dětem zakážeme používat mobilní telefony a internet, je zbytečné doufat, že tím kyberšikana zmizí. Musíme najít příčinu narušených vztahů mezi dětmi. (Vágnerová a kol. 2009, s. 97, 98)

V České republice není kyberšikana trestným činem, ale může naplňovat skutkovou podstatu některých trestných činů. Například vydírání, pronásledování (stalking), útisk. V *Metodickém pokynu MŠMT č.j. 24246/2008-6* jsou základní informace z oblasti školské legislativy, kde jsou upraveny zásady prevence a řešení kyberšikany. Každá škola musí mít vypracován program proti šikanování, který je součástí tzv. Minimálního preventivního programu. (Rogers 2011, s. 13, 14)

Psychická šikana a kyberšikana způsobují psychická traumata, která nejsou vidět, nepůsobí šrámy, modřiny ani neteče krev. Psychická zranění bývají obtížně léčitelná a dotčený se cítí opuštěný, bezvýznamný a ponížený. Kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě, často mimo školu i v prostoru domova. Oběť je pronásledována kdykoli a kdekoli, nemá úniku. Utrpením a ponížením oběti se kochá mnoho lidí. Na zničení oběti stačí, že se dívá celá třída nebo škola. Anonymitu útoku zajišťují moderní zbraně, kdy se mohou používat přezdívky a neznámá čísla. (Kolář 2011, s. 86, 87)

Důležité je s mladými lidmi a dětmi o kyberšikaně mluvit. Bylo zjištěno, že rodiče jsou k používání internetu u dětí pasivní, méně se baví o tom, co děti na internetu dělají a nekontrolují online aktivity. (Rogers 2011, s. 38)

Proč vlastně děti kyberšikanují?

O konkrétních motivech toho moc nevíme. „*Jedním z nejčastějších důvodů pro kyberšikanu je odplata.*“ Často si agresori neuvědomují, jakou újmu oběti způsobují. Další důvody pro agresi je: získávání pozornosti druhých cítit se sám lépe, prosadit se, zasednout si na někoho, kdo je jiný než ostatní. Důvod pro kyberšikanu může být cítit se sám lépe, mít možnost být někdo jiný. (Černá 2013, s. 31, 32)

„*Prostor, kde se kyberšikana odehrává-kybernetický svět, přesahuje hranice školy. Kde mají tedy pedagogové kyberšikanu řešit? Zabývat se jí musí ve všech případech, kdy se o ní dozví.*“ (Kolář 2011, s. 90)

V případě, že se kyberšikana děje v době výuky, školní metodik prevence rozhoduje, zda řešení zvládne škola sama nebo si povolá odborníka. Pokud kyberšikana probíhá mimo školu, potom šikanu přímo neřešíme. Pro řešení kyberšikany potřebujeme počítačovou gramotnost, nebo můžeme spolupracovat s odborníkem ICT. Měli bychom mít cit pro chytáky a slabé stránky metod kyberšikany a vědět o metodách. (Kolář 2011, s. 90, 91)

Co by měli rodiče udělat podle Vágnerové (2009, s. 99), pokud mají podezření na kyberšikanu?

- Uschovat, uložit emaily, SMS od agresora nebo webové stránky, které agresor vytvořil. Vše poslouží jako důkazní materiál.
- Zkusit vypátrat, kdo je agresorem (pokud například uvádí své osobní údaje na internetu)
- Zkusit kontaktovat poskytovatele serveru, ze kterého agresor šikanuje (chatuje, vytváří webové stránky, odesílá emaily) a požádejte ho, aby útočnickovi zamezil přístup, doložte nevhodné chování důkazním materiálem, pokud jste si ho uložili.

Co by mělo podle Vágnerové (2009, s. 99) udělat vaše dítě?

- S agresorem nekomunikovat přes internet, mobil, pomocí SMS.
- Změnit svou virtuální identitu, vystupovat pod jiným jménem, přezdívkou, vytvořit si novou emailovou adresu, změnit SIM kartu.

- Nikde neuvádět svou skutečnou identitu, jméno, věk, adresu, telefon. Neuvádět žádné údaje o sobě ani o blízkých, podle kterých by ho mohl agresor identifikovat, vystupovat pod nějakou jinou, běžnou, nic neříkající přezdívkou.

1.3 Protagonisté šikany a jejich oběti

Říčan ve své knize (1995 s. 31, 32) popisuje děti, které šikanují své vrstevníky jako nadprůměrně tělesně zdatné jedince, silné a obratné, a to zvláště pokud jde o chlapce. Ovšem není tomu tak vždycky. Inteligence, která je spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek tělesné síly. Agresor může pro svůj záměr získat skupinu, proti jejíž převaze je oběť bezmocná. Může šikanu sám vymyslet a zorganizovat, aniž by se oběti dotkl.

Odborníci nezdědka zastávají názor, že agresori, kteří krutě šikanují své bližní, jsou agresivní psychopati. Mimochodem oběti jsou často považovány rovněž za psychopaty, nikoliv však agresivní, ale astenické, případně za lidi, kteří neobstáli v přírodním a společenském výběru a v soutěži se sociálním prostředím. Dá se říci, že zlo se odívá do hávu psychopatologie. V některých případech to jistě platí. Nicméně u šikanovaných vzhledem k četnosti agresorů (i obětí) bychom se museli domnívat, že do našich škol jsou pečlivě vybíráni pouze psychopati a většina normálních dětí má do školy vstup zakázán. (Kolář 2001, s. 72)

Kolář (1997 s. 48) popisuje setkání s agresory, u kterých je zaráželo, že neměli žádný pocit viny, netrápili se tím, že někomu ublížili a svůj zasloužený trest vnímali jako křivdu. Chyběl jim nadhled na nemorálnost jejich jednání. Šikanující agresori popírají a vytěsňují realitu, odmítají sebe vidět jako tyrany, kteří mučí své spolužáky.

Základním zdrojem morálním slepoty agresorů je jejich egocentričnost a sobeckost. Tito siláci se považují za střed světa a z tohoto titulu si upravují mravní normy podle svých potřeb. Je jim cizí úcta k člověku a porozumět utrpení a bolesti bližního je nad jejich možnosti. Lidi používají jako věci, které lze využít a jejich zúžený pohled skutečně vnímá šikanování jako zábavu a legraci. Svědomí se neozývá. (Kolář 1997 s. 49)

Dle Bendla (2003, s. 43) *iniciátory šikany bývají většinou jedinci starší, fyzicky vyspělejší, popř. sociálně narušené osoby. Agresorem se stává obyčejně disharmonická osobnost. V mnoha případech pocházejí agresori z rodin, kde se buď otec, nebo matka, popř. oba společně dopouštějí fyzického nebo citového násilí. Posilující vliv na agresivní chování šikanistů má často na svědomí negativní zkušenost z rodiny.*

Podle Matthewse (2015, s.50) potvrdila vědecká práce norského profesora Dana Olweuse, to, co je známým faktem, že existují dvě základní skupiny tyranů:

- 1) Ti, kteří zažili šikanu na vlastní kůži, šikanovali je doma či ve škole, nebo v obou v případech, jsou osamoceni, jsou to děti, které už to dál nemohli snést
- 2) Oblíbení tyraní, jsou sebevědomí a mají významné postavení mezi ostatními

Říčan a Janošová (2010 s. 54,55) popisují, jak zdání klame, že agresor nemusí být tělesně zdatný, silný a obratný, že i slabý jedinec dokáže vymyslet a zorganizovat šikanu. Agresorem také nemusí být největší rváč ve třídě, naopak šikanující agresor se může dokonale kontrolovat a pečlivě si vybrat čas a místo, aby šikanování utajil.

Vágnerová a kol. (2009, s. 84, 85) popisují tyto typy agresorů:

- 1) Hrubíán-primitivní, impulsivní, má narušený vztah k autoritám s kázeňskými problémy, někdy člen gangů.
- 2) Slušňák-kultivovaný zdánlivě slušný, sociálně zdatný žák, někdy sadistické tendence v sexuálním smyslu, jedná s chladnokrevnou krutostí, používá k útokům méně sociálně atraktivní či vlivné jedince.
- 3) Srandista-zábavný, optimistický, oblíbený, většinou žák se zvýšenou potřebou pozornosti, kterou si zajišťuje škodlivostí vůči obětem.

Kolář (1997, s. 54-56) popsal tři typy agresorů, iniciátorů šikanování:

- 1) Hrubý, impulsivní, primitivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy bývá zapojený do gangů páchajících trestnou činností.

Vnější forma šikanování znamená, že se šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanování používá cíleně k zastrašování ostatních.

Často bývá výskyt agrese a brutality u rodičů. Jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.

- 2) Velmi slušný, kultivovaný, narcistický, zvýšeně úzkostný, sevřený, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější formou šikanování je mučení a násilí, které je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. V rodinách pak bývá uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

- 3) Srandista, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, často oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování znamená, že šikanuje pro své pobavení i ostatních. Patrná snaha vypíchnout humorné a zábavné stránky.

Kolář (2001, s. 59-89) nezaznamenal významnější specifika. Pouze v obecnější rovině je podle něj přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině. Kdo bývá šikanován podle něj? Kritéria jsou velmi různá, výběr oběti bývá naprosto nahodilý, při troše smůly se může stát obětí kterékoliv dítě. Na školách existují i typické oběti, které jsou opakovaně týrané. Neumějí skrývat strach a využívat strachu druhých. Může to být i chlapec tělesně zdatný, ale psychicky bezbranný. Zvýšené riziko, že bude někdo šikanován, existuje, pokud má člověk nějaký handicap. Z tělesných je to malá fyzická síla, obezita, tělesná neobratnost, následky po operaci, vzhled. U psychického znevýhodnění hyperaktivita s poruchou pozornosti, poruchy učení a opožděný duševní vývoj. Další variantou je rasová odlišnost. Například jediný Rom ve třídě, mezi bílými a skiny. Tento Rom bývá za narušení čistoty skupiny tvrdě potrestán.

Říčan (1995, s. 38) si klade otázku, v jakém rodinném prostředí vyrůstají oběti a následně si na ni odpovídá: *„Nezdá se, že by jim v raném dětství chyběla rodičovská láska a něha. Spíše nebyly snad pro matčinu úzkost dostatečně vedeny k samostatnosti a nenaučily se prosadit v dětském světě. To se ovšem dá později do značné míry napravit.“*

Kolář (1997 s. 59), oběti šikany rozdělil do skupin:

- 1) *Oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem.*
- 2) *Oběti silné a nahodilé.*
- 3) *Oběti deviantní a nekonformní.*

„Dále rozlišujeme oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované, a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opěťovaný vztah.“

Situace nemusí být přehledná, i žáci, kteří jsou vyhlášení darebáci a provokatéři mohou být oběti. Někdy se stává, že oběť je současně agresorem. Rozpletení problému bývá velmi obtížné. (Kolář 1997. s. 59)

Podle Koláře (1997, s. 67,68) *skryté nebo pozdě odhalené šikanování způsobuje škody všem členům skupiny. Hlavní destruktivní účinky jsou čtyři:*

- 1) *Poškození fyzického a psychického zdraví obětí.*

- 2) *Fixování antisociálních postojů u agresorů.*
- 3) *Ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny.*
- 4) *Snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku.*

Středem pozornosti v průběhu vyšetřování bývá obvykle agresor. Dítěti, které bylo jeho obětí, se během vyšetřování ani po něm často nevěnuje dostatečná pozornost. Při tom vyšetřování je pro něj pochopitelně velmi nepříjemné. Obvykle musí vypovídat o tom, jaká příkoří se mu děla, a otevřeně přiznat, že se nedokázalo bránit, což může mít dopad na jeho psychické zdraví. Je proto důležité, aby rodiče pro své dítě vyhledali adekvátní psychologickou pomoc, nejlépe již na počátku vyšetřování. (Vágnerová a kol. 2009 s. 33)

Závažnost poškození závisí na tom, jaké míry destruktivní síly šikanování dosáhlo a jestli bylo krátkodobé, nebo dlouhodobé. Důležitá je i míra obranyschopnosti oběti. Tragické je, když dojde ke zlomení oběti, rozbití její identity a trvalého pocitu bezmoci, závislé otrocké poddanosti a věrnosti agresorovi. (Kolář 1997, s. 68)

Říčan (1995. s. 38) si klade další otázku a to, „*jak se budou vyvíjet životy agresorů a jejich obětí? Děti agresori se v posledních ročnících základní školy často zhoršují v prospěchu a stávají se členy pochybných part. Hůře využívají svých schopností a v dospělosti mají mnohem více konfliktů se zákonem než ostatní děti. Lze se domnívat, že dokážeme-li zastavit jejich agresi v dětském věku, snížíme riziko jejich kriminalizace v dospělosti. Dopustíme-li naopak, aby získaly zkušenost, že se krutost vyplácí, jejich agresivita bezpochyby poroste. Šikanující děvčata se podle výsledků výzkumu nedostávají do konfliktu se zákonem častěji než ostatní, zjistilo se však, že bývají krutá k vlastním dětem.*“

Snížená sebeúcta, nadměrná úzkost, deprese, to žákům způsobuje dlouhodobá šikana. Někteří žáci se těmto stavům chtějí vyhnout a sahají po alkoholu nebo drogách. Následky dlouhodobé šikany jsou v podstatě stejné jako u dlouhodobého týrání. Není ani důležité, jestli jde o šikanu tělesnou, nebo vyčleňování a izolaci. Obojí způsobuje stejnou bolest. (Janošová 2016, s. 209)

2 PREVENCE ŠIKANY

Otázkou zůstává, jestli je vůbec možné zastavit epidemii školních šikan. Jestliže ano, pak jak? Podle Koláře (2001, s. 197) je odpověď povzbudivá, možné to je.

Uvědomme si, že úspěšná léčba na nás klade jasné požadavky. Je nezbytná dobrá metodická výzbroj. Je zapotřebí, aby co nejvíce odborníků připustilo, že šikanování na školách je mimořádně závažný problém. Důležité je těmto zájemcům o změnu, kterých není v současnosti málo, zabezpečit možnost získat odbornou kvalifikaci pro různé úrovně prevence šikanování. Nezbytným požadavkem pro pozitivní zvrát v situaci je prosazení celkově promyšleného postupu nejen na úrovni jednotlivé školy, ale i na úrovni celého resortu školství. Jinak řečeno, úspěšnou cestou ke zkrocení rozbujelého násilí může být pouze postupné rozvíjení prevence na co největším počtu škol za aktivní podpory a pomoci ministerstva školství a krajských úřadů. (Kolář 2001, s. 197)

Mnohem snadnější, účinnější a levnější je zlu předcházet než později proti němu bojovat. Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, tak tam, kde k ní prokazatelně došlo, kdy byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy neopakovaly. Metody prevence jsou v obou případech přibližně stejné. (Říčan 1995 s. 71)

Jak předcházet a čelit šikanování? Slouží nám k tomu různá opatření, přístupy, zásady, metody a prostředky. Patří sem i povědomost o příčinách a stádiích šikanování, porozumění situaci, ze které k šikaně dochází. Mezi preventivní opatření patří informovanost žáků o linkách důvěry, sdílení kontaktních adres e telefonních čísel, na které se mohou v případě potřeby obrátit. (Bendl 2003, s. 77)

Podle Koláře (2001, s. 198) si můžeme uvést schéma prevence školních šikan:

- 1) Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
- 2) Specifický program proti šikanování jako součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy odhalit a účinně léčit.
- 3) Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejímž úkolem je řešit pokročilé šikany a poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.

- 4) Spolupráce škol s odborníky a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry, při brutálních šikanách.
- 5) Podpora a pomoc ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
- 6) Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jestli jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
- 7) Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikaně apod.

2.1 Prevence na úrovni školy jako celku

Vzájemná solidarita pedagogů je základní podmínkou dobré práce školy obecně. Pokud dojde k šikaně, nesmírně záleží na tom, zda se pedagog může spolehnout na ředitele, který stojí za ním, před žáky i rodiči, i před nadřízenými orgány. (Říčan, Janošová 2010 s. 111)

Organizace a hustota dozoru je účinným preventivním prostředkem proti šikaně. Pokud je dostatek pedagogů na chodbách během přestávek, tím méně mají agresori příležitosti k šikaně. K prevenci šikany patří také kontrola všech málo frekventovaných prostor a zákoutí, kde by mohlo docházet k šikaně. Do některých míst je možné školním řádem zakázat žákům přístup. (Říčan, Janošová 2010, s. 111, 112)

„Školní řád by měl obsahovat obecné zásady solidarity, ohleduplnosti a ochrany slabých, ale ovšem i výslovný zákaz fyzického násilí, zneužívání síly k ubližování bezbranným a zákaz dalších způsobů jednání, jež zahrnujeme pod pojem šikany. Šikana jako taková podle našeho názoru nemusí být zmíněna. Se školním řádem, včetně sankcí za jeho porušování, musí být seznámeni všichni žáci i jejich rodiče.“ (Říčan, Janošová 2010, s. 112)

Dle Bendla (2003, s. 145) je důležitá práce se všemi žáky ve třídě, ochota převzít zodpovědnost v oblasti prevence a řešení problémů mezi spolužáky. Vhodnou možností je žákovská samospráva, kdy se žáci podílejí na chodu a organizaci školy a mohou se vyjadřovat k mnoha věcem. Předpokládá se komunikace mezi žáky a také mezi žáky a učiteli. Žákovská samospráva je orgán tvořený pro žáky, který jim umožňuje spoluúčast v rozhodování a uskutečňování všech otázek týkajících se jejich zájmů, práv a povinností ve škole i v mimoškolním životě.

Etická výchova aplikovaná na šikanu spočívá v podstatě v tom, že dětem vštěpujeme základní hodnoty, na nichž stojí naše společnost. Je to úcta ke každé bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest. (Říčan, Janošová 2010, s. 112)

Základním předpokladem úspěšného boje proti šikaně je připuštění si možnosti jejího vzniku a existence na škole, kde působíme, i osvěta pro členy školního společenství. Velmi důležitým předpokladem řešení šikany je odvaha obětí a ochota okolí oznamovat na příslušná místa jednotlivé incidenty. (Bendl 2003, s. 78)

Úspěšná práce učitelů v boji proti šikanování mezi žáky je rovněž pečlivý záznam všech případů šikanování. (Bendl 2003, s. 79)

2.2 Pomoc obětem šikany

Šikana se může objevovat už v mateřské škole, jsou to spíše zárodečná stádia tohoto destruktivního fenoménu. Skrytá a neléčená šikana i tady působí velké škody a trápení, které zasáhnou děti, rodiče i pedagogy. Škola musí zabezpečit ochranu dětí před šikanou a po rozkrytí šikany zvolit podle situace vhodný způsob nápravy. (MSMT-21149/2016, s. 7)

Janošová (2016, s. 204) uvádí, že bývalé oběti popsaly různé vlastní strategie při zvládnání šikany.

- 1) Našli si ve své třídě nové kamarády, nejlépe s vysokým skupinovým statusem.
- 2) Žáci začali šikanu ignorovat, začali se proti šikaně bránit protiútokem, nebo šikanujícímu řekli, aby s útoky přestal.
- 3) Ně kterým žákům pomohlo, že vyrostli ze své buclatosti, nebo že změnili oblékání.

U oběti šikany se nepoužívají výslechové praktiky. Je zásadní chyba, aby se oběť nutila násilím o šikaně mluvit. Musíme se dozvědět co nejvíce konkrétních informací, abychom mohli pomoci. Důležitá je diskrétnost, ujištění o bezpečné pomoci a aktivní naslouchání. Součástí rozhovoru jsou různé techniky, povzbuzování, objasňování, parafrázování, shrnutí, uznání. (Kolář 2011, s. 191)

Dojde-li k šikanování ve školských službách, má škola povinnost oznámit tuto skutečnost zákonnému zástupci. Orgánu sociálně-právní ochrany dětí škola ohlašuje skutečnost, že dítě je v ohrožení, buď ho ohrožuje někdo jiný, nebo se ohrožuje svým chováním samo. Základním nástrojem práce OSPOD je vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plánování koordinované intervence. (MSMT-21149/2016, s. 11)

Jak mohou pomoci rodiče dítěti, které je šikanované?

Nejdříve se snažit získat co nejvíce informací, co se vlastně stalo. Je důležité mít přesné informace, zjistit si jména, které v případě figurují a časové údaje. Pokud ještě o šikaně neví někdo z představitelů školy, informovat školu a navštívit třídního učitele, případně ředitele školy. Zákonný zástupce má povinnost školu informovat, ukládá to školský zákon. (Vágnerová a kol., 2009, s. 116)

Říčan (1995, s. 64, 65) popisuje, jak mohou pomoci rodiče šikanovaných dětí:

- 1) Ujistit dítě, že má naši podporu a ochranu.
- 2) Zaznamenat si přesně co se stalo, kolikrát a kde se to stalo, kdo byl přítomen. Dítě může ze strachu podat nepřesné informace.
- 3) Neposílat dítě do školy, pokud jde o závažné ubližování a dokud nemáte jistotu, že se věc správně řeší.
- 4) Oznamit šikanu třídnímu učiteli, a pokud nemáte důvěru v jeho schopnosti, tak řediteli školy. Je dobré, pokud se jednání zúčastní oba rodiče.
- 5) Žádejte po vedení školy, aby vám sdělili, jak hodlají postupovat. Škola je povinna zajistit dětem bezpečí, ukládá jí to Úmluva o právech dítěte, která má v této zemi platnost zákona. Rodiče mají v krajní situaci možnost školu žalovat.
- 6) Sejděte se s rodiči agresora, požádejte je, aby své dítě usměrnili, pokud budou slušní lidé, vyjdou vám vstříc.
- 7) Zajistěte dítěti ochranu proti šikaně cestou do školy a ze školy.
- 8) S dítětem o záležitosti denně mluvte, dokud nebude vyšetřena, jeho názory berte vážně.

Kolář (2011, s. 182) uvádí, že je důležité ochránit šikanované dítě, než se vše vyřeší. Zajistit zvýšený dozor a bezpečný příchod a odchod ze školy. Pokud je to nutné, nechat dítě ze školy doma.

3 ZÁKLADNÍ ŠKOLA A ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ PRACOVNÍŠTĚ

V této kapitole se chci věnovat popisu a charakteristice konkrétních pedagogických pracovníků, kteří pracují na základní škole a na které se může žák v případě šikany obrátit. Pozornost bude současně věnována i dalším školským poradenským pracovníštím, které napomáhají při řešení problematiky šikany školským subjektům.

3.1 Poradenství a pomoc v rámci školy

Mezi nejdůležitější osoby, které se na základní škole věnují problematice šikany patří **výchovný poradce**. Za výchovného poradce lze ustanovit pedagoga-učitele, který na škole působí. Předpokladem pro výkon této práce musí být způsobilost na základě kvalifikačního studia, které vymezuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Hlavní činnost výchovného poradce je výchova a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, kariérní poradenství, práce s problematikou šikany a možnosti řešení problémů, které se ve školách objevují. Pokud jsou problémy závažnější, spolupracuje poradce s orgánem sociálně právní ochrany dětí, s odborem péče o dítě. (Knotová a kolektiv, 2014, s.29, 32, 36)

Další důležitou osobou ve škole, který se věnuje problematice šikany je **metodik prevence**, opět se jedná o učitele. Jeho náplní práce je prevence sociálně patologický jevů, včetně šikany, což je jev, který má ve školním kolektivu neustále narůstající tendenci. Zaměřuje se na realizaci primární prevence rizikového a patologického chování a jednání, kterým šikana je. Školní metodik prevence v případech šikany spolupracuje jak s rodiči, tak se zúčastněnými dětmi, s agresorem i obětí šikany. Ve školní třídě, kde se šikana objevila je potřebné, aby metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem a školním psychologem vytvořili a zajistili vhodný intervenční program a strategie, které by mohly napomáhat k minimalizaci šikany, jejich projevů a také jejich důsledků. (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák a kolektiv, 2015 s. 82-85)

Se školním metodikem prevence a výchovným poradcem, popřípadě se školním speciálním pedagogem působí na škole také **školní psycholog**. Věnuje se ve své práci především diagnostice a depistáži, tj. vyhledávání žáků, kteří by mohli figurovat v oblasti šikany. Věnují se i poradenské, konzultační a intervenční práci, metodické práci a vzdělávacím činnostem. (Knotová a kolektiv, 2014, s.55)

Důležitá je i spolupráce s mimoškolními organizacemi, které souvisí s činnostmi školy a rodiny.

3.2 Školní poradenská zařízení

Kromě pracovníků na půdě školy, pomoc s problematikou šikany nabízejí i další instituce, v našem případě ze zákona se jedná o školská poradenská zařízení.

Pedagogicko-psychologická poradna zajišťuje realizaci poradenství, a to na podkladě školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Poradenská činnost pedagogicko-psychologické poradny není jednoznačně určena jen pro všechny žáky, ale i pro děti ohrožené, ale také pro jejich rodiče nebo pedagogy. Dominující pracovní náplní aktivity pedagogicko-psychologické poradny je především poradenství, diagnostika, intervenční činnost, ale také resocializace, ale především prevence problémového a negativního chování žáků. Mimo jiné také pedagogicko-psychologické poradny připravují a zajišťují volnočasové a reduktivní aktivity nebo intervenční strategie, kde se ve školní třídě například prezentují problémové interakce, tedy i šikana (Knotová a kolektiv, 2014, s.18).

Speciálně pedagogická centra (SPC)

Činnost SPC je zaměřena na klienty v předškolním věku v péči rodičů, na podporu klientů integrovaných do škol a školských zařízení a také na klienty s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením. Svou činnost vykonává ambulantně, v pracovišti centra, ve školách, v rodinách, v institucionální péči, nebo v diagnostickém ústavu. Pomáhají učitelům běžných škol zajišťovat speciální pomůcky, nebo přístroje a zařízení pro výuku žáků s postižením. (Knotová a kol. 2014, s.19)

Podle Knotové (2014, s.26, 27) jsou školní poradenské služby jednou z možností podpory kvality výchovně-vzdělávacího procesu. Pokud má žák problémy, je nutné, aby se poradenští pracovníci a učitelé, kteří žáka vyučují společně domluvili, jak žákovi pomáhat. Podle standardních činností poradenských pracovníků ve škole uvedených ve vyhlášce č. 72/5005 Sb., má poradenské služby ve škole koordinovat školní psycholog, nebo školní speciální pedagog. Žáci, kteří jsou integrováni na základě různých druhů postižení, bývají často obětmi šikany, proto SPC se snaží moci v prevenci – tedy úspěšné inkluzi, aby k šikaně nedocházelo.

3.3 Další instituce, pomáhající školám s rámci prevence či řešení šikany

Školy mohou využít i další instituce, které nejsou součástí školského systému, ale v rámci mezirezortní a vytváření mezioborových týmů mají nezastupitelnou roli nejen v prevenci, ale především v řešení šikany na školách. Radíme sem např.:

- **Středisko výchovné péče**, které zajišťuje širokou nabídku služeb, jako je poradenská, diagnostická a preventivně výchovná práce apod. úzce spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zdravotnickými subjekty a se subjekty, které se podílejí na prevenci a na řešení rizikového a nežádoucího chování dětí. Střediska výchovné péče poskytují služby jak ambulantního, tak i pobytového nebo celodenního charakteru. (Miovský, Skácelová, Zapletalová a kolektiv, 2015 s. 92)
- **Orgán sociálně právní ochrany dětí-OSPOD** úzce spolupracuje se všemi poskytovateli poradenských služeb ve školství. Na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí zajišťuje ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a obnovu narušených funkcí rodiny. OSPOD spolupracuje se soudy, školami a školskými poradenskými pracovišti, orgány činnými v trestním řízení, zdravotnickými zařízeními. O pomoc pracovníky OSPOD mohou žádat školy, pokud rodiče nespolupracují při výchovných problémech dítěte, nebo rodiče, kteří si neví rady při výchově dítěte, nebo dítě samotné. Činností kurátorů pro děti a mládež je práce s rodinami, dětmi, kteří se dopustili činu jinak trestného, s mladistvými, kteří se dopustili provinění a bylo proti nim zahájeno trestní stíhání. Pracují také s těmi, kteří se dopustili přestupku a s dětmi, kde se opakují poruchy chování a mají výchovné problémy. (Knotová, 2014 s.22, 23)

Výčet není úplný, vybrali jsme pouze ty instituce, které se vztahují k pomoci školám na 1. stupni ZŠ.

3.4 Zákony, které se vtahují k šikaně na ZŠ

Pojem šikana občanský ani trestní zákon nezná, ale takové chování považuje zákon za trestné. Tyto zákony pomáhají při řešení problému šikany:

- Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- Zákon č. 563/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících.

- Zákon č. 359/1999 zákon o sociálně-právní ochraně dětí.
- Zákon č. 40/2009 trestní zákoník.
- Zákon č. 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Šikanování se vyskytuje na každé škole a představuje mimořádně nebezpečnou formu násilí. Snaha o minimalizování šikany na konkrétní škole vyžaduje vytvoření dobrého sociálního klimatu kamarádkých a bezpečných vztahů a vybudování speciálního programu proti šikanování. Každá škola, která chce program zavádět, musí mít dobrý tým učitelů, kteří budou ochotni na sobě odborně, morálně a osobnostně pracovat. (Kolář, 2011 s. 257)

Bendl (2003, s.184) uvádí, že prevence a úspěšné řešení šikany vyžaduje existenci určitých schopností, charakteristik učitelů a respektování výchovných zásad. Důležitá je příprava budoucích učitelů na problematiku šikanování a dalších sociálně patologických jevů již na fakultách vzdělávající učitele a vychovatele.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Praktická část mé bakalářské práce se zaměřuje na problematiku šikany, jež se vyskytuje na základních školách. K tématu výzkumného šetření mě přivedla má odborná praxe v pedagogicko-psychologické poradně, kde jsem se jako budoucí sociální pedagožka zaměřila na výskyt rizikového chování a na možnosti spolupráce pedagogicko – psychologické poradny se základními školami. Velkou oporou mi zde byla metodička prevence, což je jedna z pozic, jež po absolvování studijního oboru sociální pedagogika, můžeme vykonávat.

Zde jsem zjistila, že šikana se týká většiny základních škol, její výskyt je velmi častý a jak je nutné umět odlišit opravdovou šikanu od subjektivních pohledů žáků, rodičů či učitelů.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jaká je informovanost žáků o problému šikany, jaké s ní mají zkušenosti, kde šikana nejčastěji probíhá, a jestli by žáci pomohli šikanovanému. Žáci měli možnost napsat svůj názor na šikanu, co by bylo třeba udělat, aby se neděla. Na základě stanovených výzkumných cílů byl zvolen kvantitativní výzkum za pomoci dotazníkového šetření.

Dílčí cíle:

1. Zjistit, zda se u dívek ZŠ vyskytuje šikana v nižší míře než u chlapců ZŠ.
2. Zjistit, zda dívky ZŠ vykazují vyšší míru informovanosti o šikaně než chlapci ZŠ.
3. Zjistit, zda dívky ZŠ vyhledaly pomoc proti šikaně ve vyšší míře než chlapci ZŠ.
4. Zjistit, zda by dívky ZŠ pomohly oběti šikany ve vyšší míře než chlapci ZŠ.

4.2 Hlavní výzkumná otázka:

Hlavní výzkumná otázka vychází přirozeně ze stanoveného výzkumné cíle a to zjistit, informovanost žáků o problému šikany.

Jaká je informovanost žáků 2. stupně ZŠ o problému šikany a její prevenci?

Výzkumné otázky:

1. Vyskytuje se šikana častěji u dívek ZŠ nebo u chlapců ZŠ?
2. Jsou dívky ZŠ informovanější než chlapci ZŠ?
3. Vyhledávají dívky ZŠ pomoc proti šikaně častěji než chlapci ZŠ?

4. Pomohly by dívky ZŠ obětem šikany častěji než chlapci ZŠ?

4.3 Metodologický výzkum

Pro získání dat jsem využila dotazníkové šetření. Chráska (2007, s.163, 164) popisuje dotazník jako soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně. Nespornou výhodou je rychlé a ekonomické shromažďování dat od velkého počtu respondentů. Před vyplňováním dotazníků bylo respondentům vysvětleno, jak dotazník správně vyplnit, pro jaký výzkum budou data sloužit. Důležité upozornění a ujistění všech respondentů bylo, že je dotazník anonymní. Dotazník obsahuje 16 položek, z toho jsou 3 otevřené otázky a 13 uzavřených otázek. Pro tento výzkum jsme získali 672 vyplněných dotazníků. Dotazníky jsem vyhodnocovala čárkovou metodou. Vzor dotazníku v příloze č.1

4.4 Výzkumný vzorek

Pro můj výzkum jsem oslovila 8 základních škol v okrese Přerov, kde je mé bydliště. Tyto ZŠ mi byly doporučeny metodičkou prevence z Pedagogické poradny Přerov, kde jsem absolvovala praxi. Dalším důvodem byla spolupráce metodičky prevence Pedagogické poradny s metodiky prevence na těchto ZŠ. Po schválení výzkumu řediteli škol se mého výzkumu zúčastnilo 672 žáků z pěti základních škol v okrese Přerov. Na třech ZŠ nebylo ředitelem školy povoleno toto dotazníkové šetření. V jedné z těchto škol proběhlo dotazníkové šetření v nedávné době, v druhé ZŠ probíhaly kurzy lyžování a školy v přírodě, tudíž nebyl dostatečný počet žáků, třetí ZŠ neodpověděla na moji žádost. Výzkumný vzorek pro moji bakalářskou práci byli žáci 2. stupně, věkové rozmezí mezi 11-15 lety. Z celkového počtu 672 žáků bylo 345 chlapců (tj. 51 %) a 327 dívek (tj. 49 %). Počet dívek a chlapců byl tedy přibližně stejný. Dotazníky jsem rozdala osobně a vysvětlila postup vyplňování. Žáci byli upozorněni na anonymitu dotazníků.

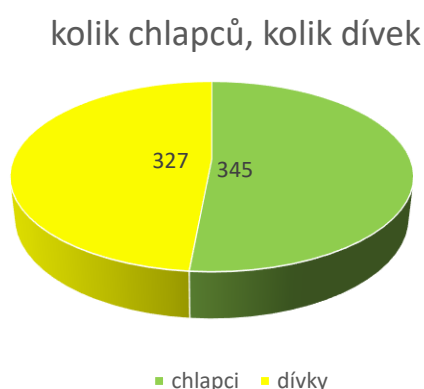
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

V této kapitole se budu zabývat analýzou a interpretací dat získaných z dotazníkového šetření. Pro zpracování jsem využila čárkovou metodu a pro lepší přehlednost jsem v programu Excel vytvořila grafy.

Otázka č.1

Jsem chlapec, nebo dívka?

Z celkového počtu 672 respondentů bylo 345 chlapců tj. 51 % a dívek 327 tj. 49 %

Graf č. 1 [vlastní výzkum]

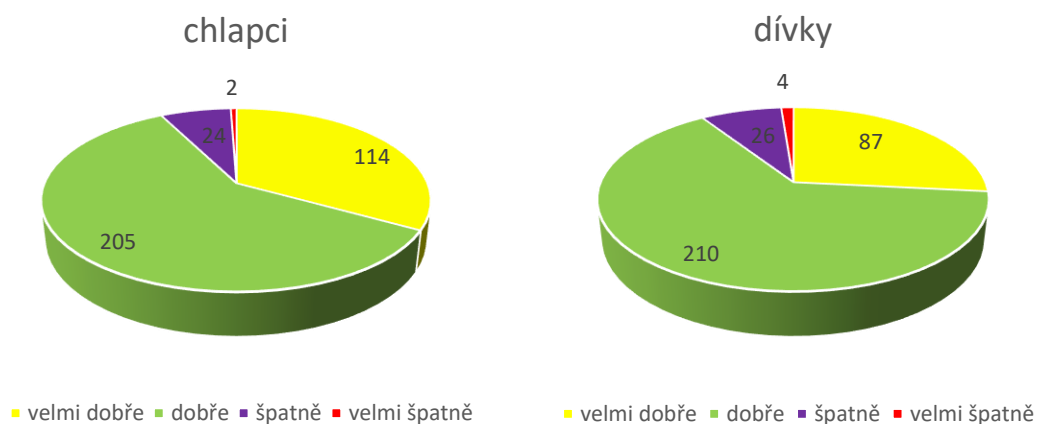
Otázka č.2

Jak se cítíš ve své třídě?

Z celkového počtu 345 chlapců se 114 chlapců tj. 33 % cítí ve své třídě velmi dobře, 205 chlapců tj. 59 % se cítí dobře, 24 chlapců tj. 7 % se cítí špatně a 2 chlapci tj. 1 % velmi špatně.

Z celkového počtu 327 dívek se 87 dívek tj. 27 % cítí ve své třídě velmi dobře, 210 dívek tj. 64 % se cítí dobře, 26 dívek tj. 8 % se cítí špatně a 4 dívky tj. 1 % se cítí velmi špatně.

Z výzkumu tedy vyplývá, že se většina žáků cítí ve své třídě dobře. Jak vidíme z čísel šetření, třetina dětí se ve třídách cítí velmi dobře, což znamená, že se školám podařilo nastavit příznivé klima třídy. O tom vypovídá i to, že pouze 1 % žáků se ve třídách necítí dobře.

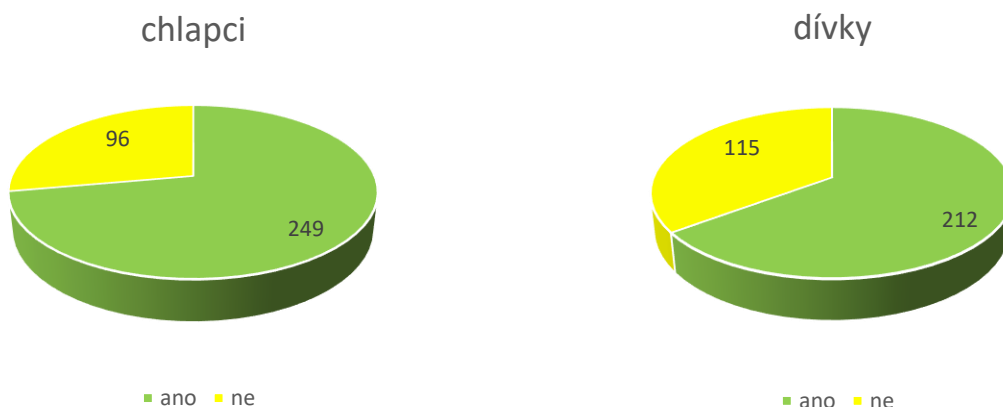
Graf č. 2 [vlastní výzkum]

Otázka č.3

Myslíš, že jste dobrý kolektiv?

Z celkového počtu 345 chlapců si 249 chlapců tj. 72 % myslí, že jsou dobrý kolektiv, 96 chlapců tj. 28 % si myslí, že nejsou dobrý kolektiv. Z celkového počtu dívek 327 si 212 dívek tj. 65 % myslí, že jsou dobrý kolektiv, 115 dívek tj. 35 % si myslí, že nejsou dobrý kolektiv.

Z dat vyplývá, že třetina žáků má pocit, že nejsou dobrým kolektivem. Dvě třetiny dotazovaných žáků jsou s kolektivem spokojeny. Odpovědi na tuto otázku se dostávají lehce do rozporu z předchozím tvrzením, že se ve škole cítí dobře. Pak je otázkou, co se podílí na tvorbě dobrého pocitu ve škole a co na tvorbě dobrého třídního kolektivu.

Graf č. 3 [vlastní výzkum]

Otázka č.4

Co je podle tebe šikana? Zkus to vysvětlit svými vlastními slovy.

Z celkového počtu 345 chlapců dokázalo 306 chlapců tj. 89 % vysvětlit vlastními slovy co je šikana, 39 chlapců tj. 11 % neví, co slovo šikana znamená. Z celkového počtu 327 dívek dokázalo vysvětlit vlastními slovy co je šikana 306 dívek tj. 94 %. 21 dívek tj. 6 % nedokázalo vysvětlit, co slovo šikana znamená. Tyto odpovědi jsem vyhodnocovala podle toho, zda byly popsány znaky šikany a odpověď odpovídala definici z mé teoretické části. Vágnerová (2009, s. 11) popsala šikanu jako úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci. Jednalo se o otevřenou otázku, uvádím tedy ukázky, jak žáci definovali šikanu a ukázky chybných odpovědí. **Důležitá je záměrnost, opakování, samoučelnost agrese a nepoměr sil.**

Správné odpovědi: ubližování tělesné i psychické, slovní a psychické deptání, cílené útoky vůči jedné osobě, ubližování slabšímu jedinci bitím, nebo nadávkami, ponižování a vysmívání se slabšímu, opakované ubližování, úmyslné ubližování, urážky, nadávky, pomluvy, brání věcí.

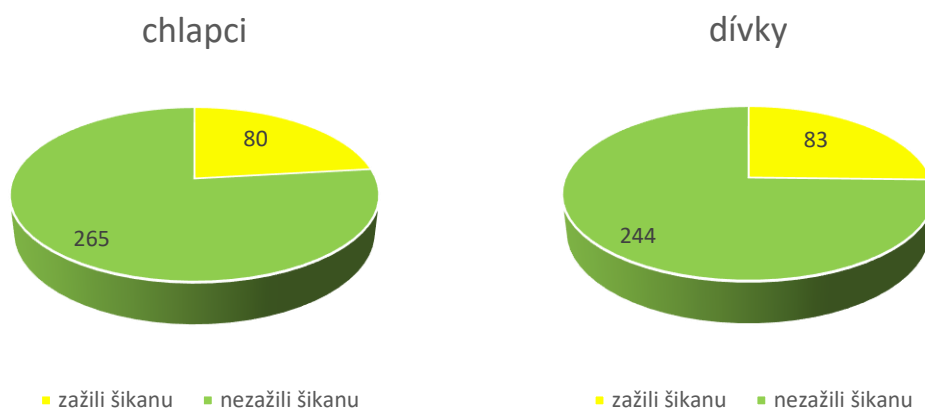
Chybné odpovědi: často bylo uvedené slovo nevím, nebo otázka zůstávala nezodpovězena, některé odpovědi popisovaly situace, které neměly se šikanou nic společného.

Otázka č.5

Zažil/a jsi někdy šikanu?

Z celkového počtu 345 chlapců odpovědělo, že zažilo šikanu 80 chlapců tj. 23 %, 265 chlapců tj. 77 % odpovědělo, že šikanu nezažilo. Z celkového počtu 327 dívek odpovědělo, že šikanu zažilo 83 dívek tj. 25 %, 244 dívek tj. 75 % odpovědělo, že šikanu nezažilo.

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že tři čtvrtiny žáků šikanu nezažilo. Znamená to tudíž, že v těchto třídách mají dobré kolektivy a odráží se dobrá práce preventistů, jejich preventivních programů se žáky.

Graf č. 4 [vlastní výzkum]

Otázka č.6**Kdy se to stalo?**

Z celkového počtu 80 šikanovaných chlapců odpovědělo 5 chlapců tj. 6 % v posledním týdnu, 13 chlapců tj. 16 % v posledním měsíci, 4 chlapci tj. 5 % v průběhu tohoto školního roku, 52 chlapců tj. 65 % dříve než v tomto školním roce. Z celkového počtu 83 šikanovaných dívek 2 dívky tj. 2 % odpověděly v posledním týdnu, 4 dívky tj. 5 % v posledním měsíci, 13 dívek tj. 16 % v průběhu tohoto roku, 57 dívek tj. 69 % dříve než tomto školním roce.

Z šetření vyplývá, že se jednalo o stejné třídy, což vypovídá o tom, že v konkrétních třídách je patologický jev.

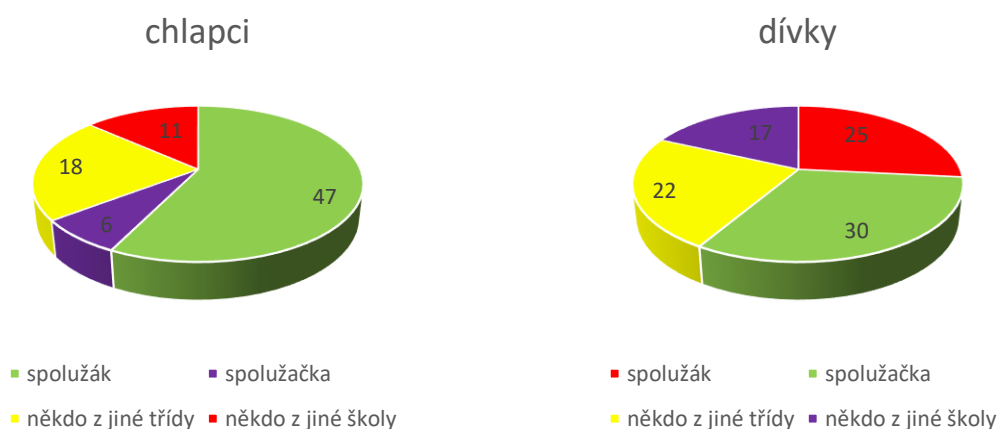

Graf č. 5 [vlastní výzkum]

Otázka č. 7**Ten, kdo ti ubližuje/ubližoval je:**

Z celkového počtu 80 chlapců odpovědělo 47 chlapců tj. 59 % spolužák, 6 chlapců tj. 8 % odpovědělo spolužačka, 18 chlapců tj. 23 % někdo z jiné třídy, 11 chlapců tj. 14 % někdo z jiné školy. Z celkového počtu 83 dívek 25 dívek tj. 30 % odpovědělo spolužák, 30 dívek tj. 36 % odpovědělo spolužačka, 22 dívek tj. 27 % odpovědělo někdo z jiné třídy, 17 dívek tj. 20 % odpovědělo někdo z jiné školy.

Ze zjištěného průzkumu vyplývá, že nejvíce agresorů je ve vlastních třídách a nezáleží na pohlaví. Přibližně stejně se na šikaně podílí dívky i chlapci. Další nejčastěji uváděný agresor je starší spolužák ze stejné školy.

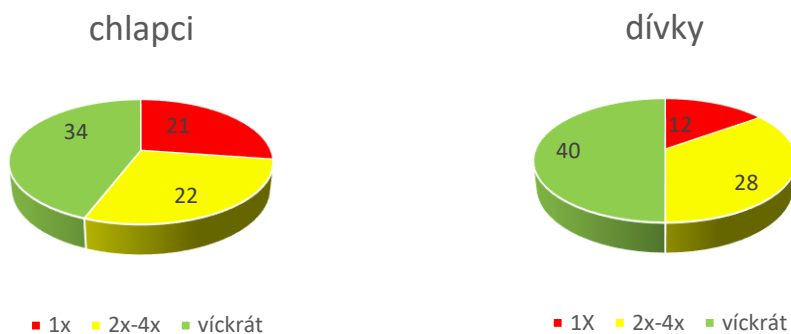

Graf č. 6 [vlastní výzkum]

Otázka č. 8**Kolikrát ti bylo ubližováno?**

Z celkového počtu 80 chlapců 21 chlapců tj. 26 % odpovědělo 1x, 22 chlapců tj. 28 % odpovědělo 2x-4x, 34 chlapců tj. 43 % odpovědělo vícekrát. Z celkového počtu 83 dívek odpovědělo 12 dívek tj. 14 % 1x, 28 dívek tj. 34 % odpovědělo 2x-4x, 40 dívek tj. 48 % odpovědělo vícekrát.

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že většina šikanovaných se setkává se šikanou opakovaně, jak chlapci, tak i dívky.

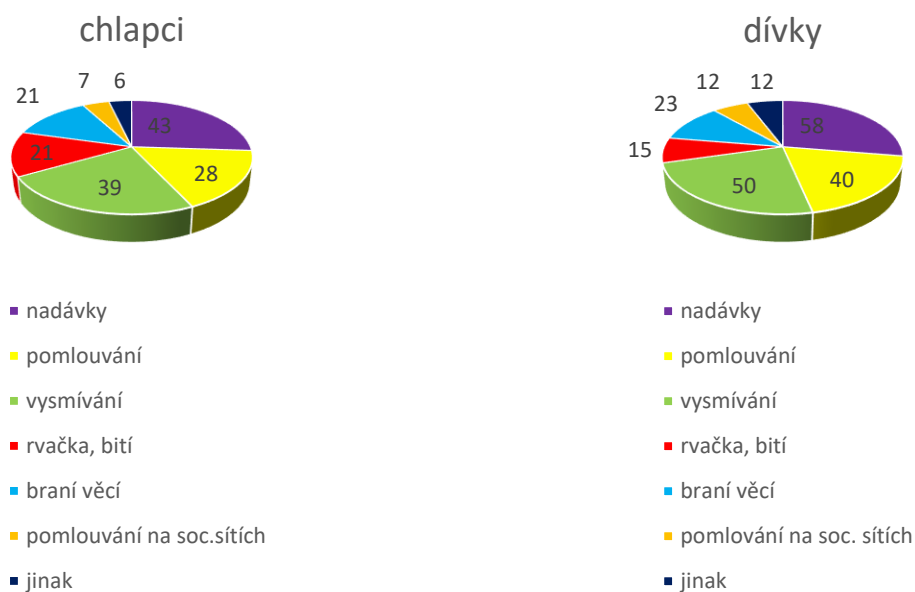
Graf č. 7 [vlastní výzkum]

Otázka č.9

Jakým způsobem ti bylo ubližováno?

Tabulka 1: Druhy šikany [vlastní]

	nadávky	pomlouvání	vysmívání	rvačka, bití	braní věcí	pomlouvání na soc. sítích	jinak
chlapci	43	28	39	21	21	7	6
dívky	58	40	50	15	23	12	12

Graf č. 8 [vlastní výzkum]

V této otázce odpovědi respondentů ukázaly, že nejvíce používaný druh šikany na ZŠ jsou nadávky a to jak u dívek tak u chlapců. Další významný podíl má vysmívání a pomlouvání u chlapců i dívek. Pro srovnání jsem použila Tematickou zprávu – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách ČŠI.

Tabulka 2: Projevy šikany – podíl škol (v %) [ČŠI]

Projevy	Podíl
slovní (nadávky, výsměch, pohrdání, hrubé žertování a zesměšňování, neustálé kritizování a zpochybňování, ponižování, rozšiřování pomluv)	92,0
kyberšikana (prostřednictvím SMS, sociálních sítí, webových stránek apod.)	52,0
bití, kopání a jiné fyzické napadání	48,0
nepřímá (demonstrativní přehlížení, ignorování)	36,0
omezování svobody	28,0
poškození a krádeže osobních věcí	12,0
poškození oděvu	12,0

(ČŠI, 2016 s.8/43)

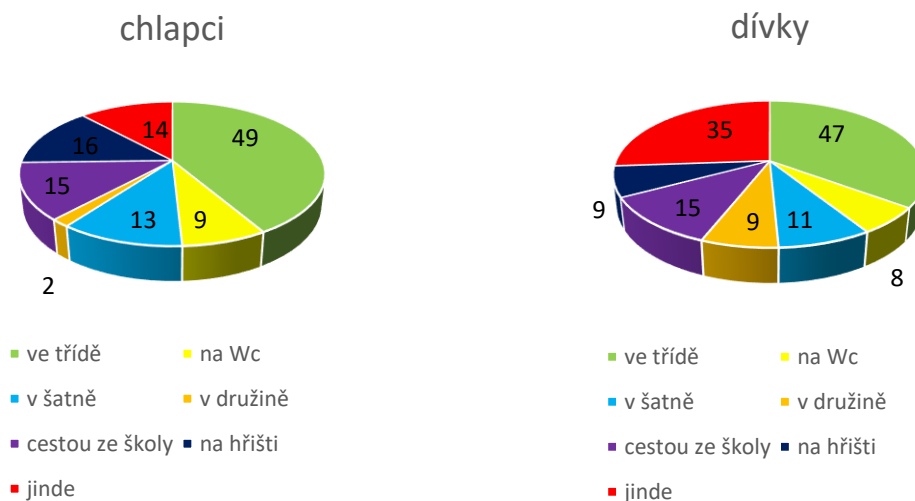
Srovnáním ČŠI a mého průzkumu výskytu projevů šikany vyplývá, že stále na prvním místě jsou nadávky, výsměch, pomlouvání a to v celé České republice, jako v okrese Přerov.

Otázka č.10

Kde se to děje/dělo?

Tabulka 3: místa šikany [vlastní]

	ve třídě	na WC	v šatně	v družině	cestou ze školy	na hřišti	jinde
chlapci	49	9	13	2	15	16	14
dívky	47	8	11	9	15	9	35

Graf č. 9 [vlastní výzkum]

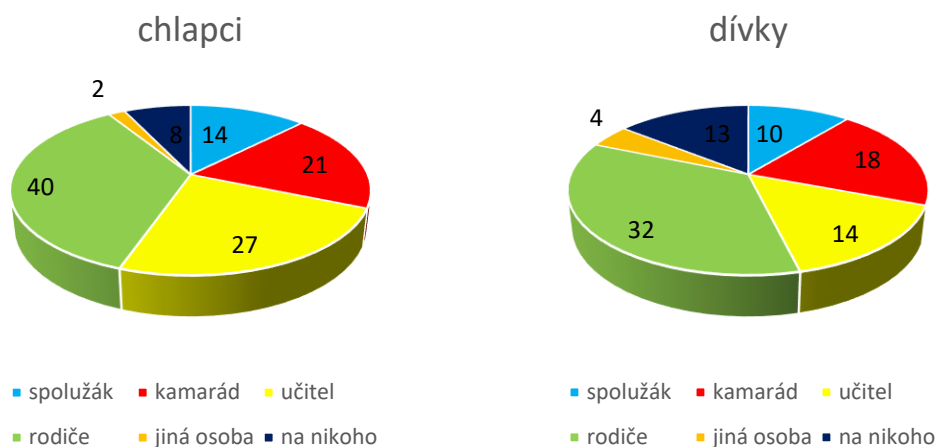
Z mého průzkumu vyplývá, že nejčastějším místem, kde se odehrává šikana je školní třída, a to jak u chlapců, tak u dívek. U chlapců na druhém místě je hřiště, dívky napsaly místo někde jinde, než bylo nabídnuto. Na třetím místě u chlapců i dívek je cesta ze školy, kde se můžou setkat se staršími spolužáky. Dalším rizikovým místem u chlapců je šatna a jiná místa. U dívek jsou další riziková místa šatna a hřiště. U obou pohlaví je nejmenší výskyt šikany ve školní družině a na WC.

Otázka č.11

Na koho ses mohl(a) obrátit o pomoc?

Tabulka 4: poskytovatelé pomoci [vlastní]

	spolužák	kamarád	učitel	rodiče	jiná osoba	na nikoho
chlapci	14	21	27	40	2	8
dívky	10	18	14	32	4	13

Graf č. 10 [vlastní výzkum]

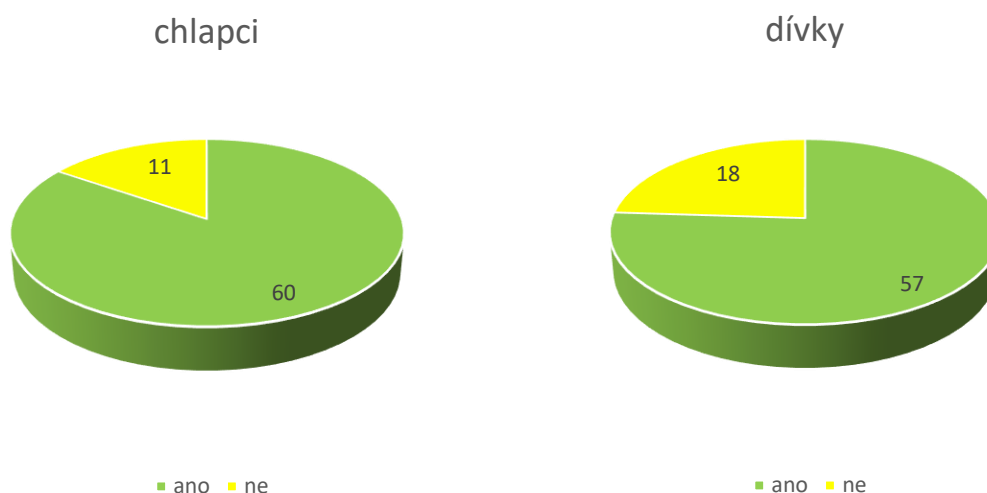
Na tuto otázku bylo nabídnuto více druhů odpovědí, které jsou uvedeny v tabulce č.4. Nejčastěji se dívky i chlapci obracejí o pomoc na své rodiče, což znamená, že v rodinách fungují dobré vztahy. Chlapci se jako druhému v pořadí svěřují svému učiteli a dále pak svým kamarádům. Dívky označily jako druhou nejbližší osobu, které se mohou svěřit kamarádku a další místo má učitel. Překvapení mého průzkumu bylo, že dívky se svěřují méně často než chlapci. Odpověď na nikoho označilo 8 chlapců tj. 10 % a 13 dívek tj. 16 % z šikanovaných.

Otázka č. 12

Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl/a?

Z celkového počtu 80 šikanovaných chlapců 60 chlapců tj. 75 % odpovědělo ano, pomohli mi, 11 chlapců tj. 14 % odpovědělo ne, nepomohli mi. Z celkového počtu 83 šikanovaných dívek 57 dívek tj. 69 % odpovědělo ano, pomohli mi, 18 dívek tj. 22 % odpovědělo ne, nepomohli mi.

Z odpovědí vyplývá, že většině a to 75 % chlapců byla poskytnuta požadovaná pomoc a co je nepochopitelné, že 14 % chlapců se pomoci nedočkal, 1 % chlapců nenapsalo žádnou odpověď. Dívky jsou na tom podobně, 69 % se pomoci dostalo, 22 % zůstalo bez pomoci a 9 % dívek odpověď nenapsalo.

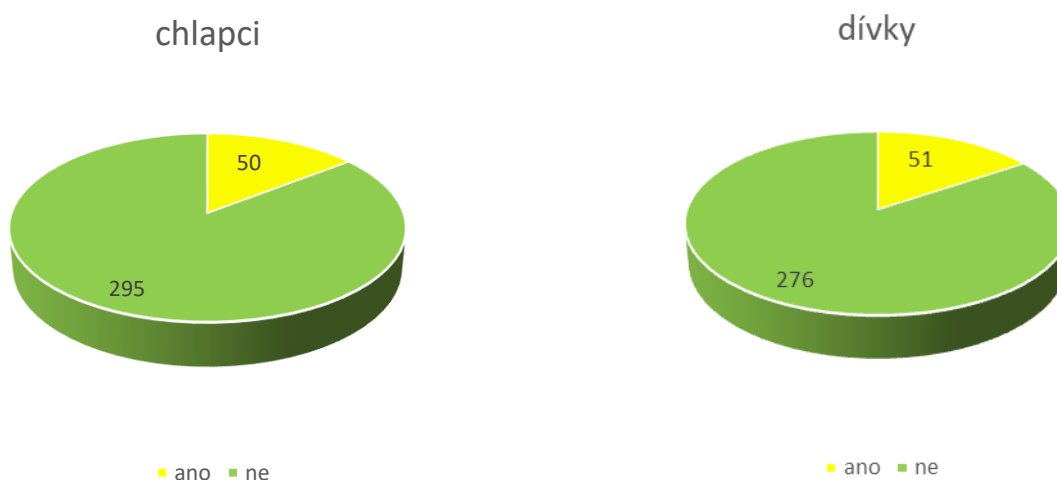

Graf č. 11 [vlastní výzkum]

Otázka č.13**Setkal(a) ses někdy s kyberšikanou?**

Z celkového počtu 345 chlapců se 295 chlapců tj. 86 % se s kyberšikanou nesetkalo, 50 chlapců tj. 14 % kyberšikanu zažilo. Z celkového počtu 327 dívek se 276 dívek tj. 84 % s kyberšikanou nesetkalo, 51 dívek tj. 16 %kyberšikanu zažilo.

Z odpovědi na tuto otázky vyplývá, že 86 % chlapců a 84 % dívek s kyberšikanou nemají žádnou zkušenost, 14 % chlapců a 16 % dívek se s kyberšikanou setkali a bylo jim ubližováno. Ve srovnání s celorepublikovým průzkumem z roku 2016 viz. tabulka č.2 je v okrese Přerov menší výskyt kyberšikan a to u chlapců i dívek. (ČŠI, 2016 s.8/43)

Graf č. 12 [vlastní výzkum]

Otázka č.14**Co považuješ za kyberšikanu?**

Z celkového počtu 345 chlapců 305 chlapců tj. 88 % dokázalo vysvětlit co je kyberšikana, 40 chlapců, tj. 12 % nikoli. Z celkového počtu 327 dívek 295 dívek tj. 90 % dokázalo vysvětlit co je kyberšikana, 32 dívek tj. 10 % nikoli.

Tyto odpovědi jsem vyhodnocovala podle toho, zda byly popsány znaky kyberšikany a odpověď odpovídala definici z mé teoretické části. Kolář (2011, s. 83) definuje kyberšikanu jako jednu z forem psychické šikany. Je to násilné a záměrné chování, prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, prostřednictvím internetu a mobilu.

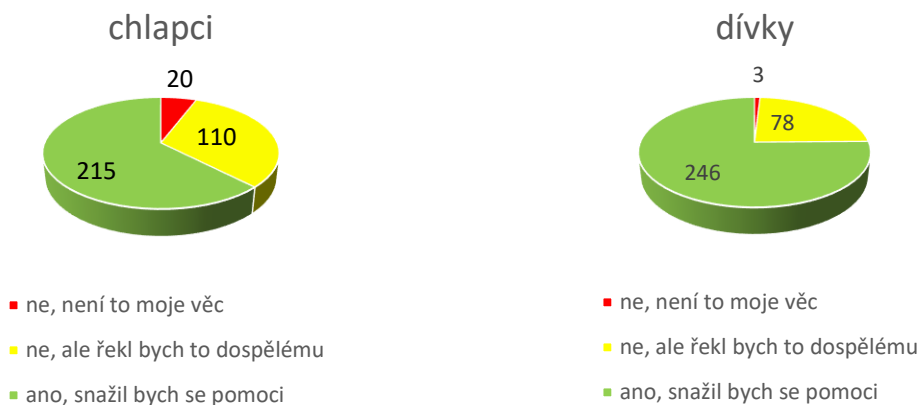

Graf č. 13 [vlastní výzkum]

Otázka č. 15**Pomohl(a) bys šikanovanému?**

Z celkového počtu 345 chlapců 20 chlapců tj. 6 % odpovědělo, že to není jejich věc, 110 chlapců tj. 32 % by to řeklo dospělé osobě, 215 chlapců tj. 62 % by se snažilo pomoci. Z celkového počtu 327 dívek 3 dívky tj. 1 % odpověděly, že to není jejich věc, 78 dívek tj. 24 % by to řekly dospělé osobě, 246 dívek tj. 75 % by se snažilo pomoci.

Z mého průzkumu vyplývá, že většina a to je 94 % chlapců by pomohlo šikanovanému a jen 6 % by pomoc neposkytlo. U dívek by pomohlo 99 % a jen 1 % by šikanovanému pomoc neposkytlo. Toto zjištění je velice pozitivní, je vidět velká snaha pomoci slabším.

Graf č. 14 [vlastní výzkum]

Otázka č. 16

Napiš svůj názor na šikanu – co by podle tebe bylo třeba udělat, aby se šikana neděla.

Graf č. 15 [vlastní výzkum]

Nejvíce, tedy 143 dívek i chlapců tj. 21 % odpovědělo, že o šikaně by řekli svému učitelům, 122 žáků tj. 19 % by to řeklo svým rodičům, 89 žáků tj. 13 % si myslí, že šikana tady byla vždy a nejde jí zabránit, 62 žáků tj. 9 % si myslí, že by rodiče měli líp vychovávat své děti,

49 žáků tj. 7 % by volalo policii, 49 žáků tj. 7 % neví co dělat, aby se šikana neděla, 38 žáků tj. 6 % by chtělo, aby si rodiče více všímali svých dětí a starali se o ně, 37 žáků tj. 6 % by chtělo větší dohled o přestávkách, škole, 33 žáků tj. 5 %by chtělo větší tresty pro agresory, 30 žáků tj. 4 % by chtělo kamery ve škole, 20 žáků tj. 3 %by chtělo, aby si žáci mezi sebou nezáviděli.

Z mého průzkumu vyplývá, že žáci mají důvěru ve své třídní učitele, můžou se s důvěrou obrátit na své rodiče, ale trápí je, že nemají dostatek volného času, aby se jim věnovali a trávili s nimi volný čas. Nedostatek času rodičů na své děti se odráží i v jejich výchově, kterou označuje 9 % dětí jako rizikovou. 13 % žáků si myslí, že šikana tady vždy bude a berou to jako fakt se kterým se nedá nic dělat. Preventivními programy by se žáci měli přesvědčit, že to tak být nemusí. Větší dohled o přestávkách by si přálo 6 % žáků, kteří se cítí ohroženi mimo vyučování, kde by mohly podle 4 % žáků pomoci kamery na chodbách.

6 SHRNUÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Mého výzkumného šetření se zúčastnilo 345 chlapců a 327 dívek z pěti ZŠ, na 2. stupni, v okrese Přerov, tj. celkem 672 žáků. Hlavním cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaká je informovanost žáků o problému šikany, jaké s ní mají zkušenosti, kde šikana nejčastěji probíhá, a jestli by žáci pomohli šikanovanému.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit, zda se šikana vyskytuje častěji u dívek ZŠ, nebo u chlapců ZŠ. Z celkového počtu 345 chlapců odpovědělo, že zažilo šikanu 80 chlapců tj.

23 %, 265 chlapců tj. 77 % odpovědělo, že šikanu nezažilo. Z celkového počtu 327 dívek odpovědělo, že šikanu zažilo 83 dívek tj. 25 %, 244 dívek tj. 75 % odpovědělo, že šikanu nezažilo. Z výzkumu tedy vyplývá, že se šikana vyskytuje častěji u dívek, ale rozdíl byl pouze 2 %. Můžeme tedy říci, že pohlaví nemá na výskyt šikany žádný vliv. Šikana zasahuje stejně chlapci i dívky, proto se s ní musí pracovat v rámci celé třídy.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, zda jsou dívky ZŠ informovanější o šikaně než chlapci ZŠ. Z celkového počtu 345 chlapců dokázalo 306 chlapců tj. 89 % vysvětlit vlastními slovy co je šikana, 39 chlapců tj. 11 % neví, co slovo šikana znamená. Z celkového počtu 327 dívek dokázalo vysvětlit vlastními slovy co je šikana 306 dívek tj. 94 %. 21 dívek tj. 6 % nedokázalo vysvětlit, co slovo šikana znamená. Z mého výzkumného šetření tedy vyplývá, že dívky ZŠ jsou o šikaně informovanější než chlapci a to o 5 %. Toto odpovídá obecnému zjištění, že dívky v období školní docházky si pečlivěji ukládají informace do paměti.

Třetím dílčím cílem bylo ujistit, zda dívky ZŠ vyhledávají pomoc proti šikaně častěji než chlapci ZŠ. Z počtu 80 šikanovaných chlapců se na pomoc neobrátilo 8 chlapců, tj. 10 % a z 83 šikanovaných dívek se na pomoc neobrátilo 13 dívek tj. 16 %. Z mého výzkumného šetření tedy vyplývá, že dívky nevyhledávají pomoc proti šikaně častěji než chlapci.

Čtvrtým dílčím cílem bylo zjistit, zda by dívky ZŠ pomohly obětem šikany častěji než chlapci ZŠ. Z celkového počtu 345 chlapců 20 chlapců tj. 6 % odpovědělo, že to není jejich věc, 110 chlapců tj. 32 % by to řeklo dospělé osobě, 215 chlapců tj. 62 % by se snažilo pomoci. Z celkového počtu 327 dívek 3 dívky tj. 1 % odpověděly, že to není jejich věc, 78 dívek tj. 24 % by to řekly dospělé osobě, 246 dívek tj. 75 % by se snažilo pomoci. Z mého výzkumného šetření tedy vyplývá, že obětem šikany by pomohlo 94 % chlapců a 99 % dívek. Dívky by tedy pomohly obětem šikany častěji než chlapci, ovšem také jen v zanedbatelném

počtu. Zde vidíme, že obecný stereotyp o chování dívek jako více prosociálně orientovaných je opravdu jen stereotypem.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká je informovanost žáků 2. stupně ZŠ o problému šikany a její prevenci?

Z mého výzkumného šetření vyplývá, že informovanost žáků v okrese Přerov je na vysoké úrovni. Z celkového počtu 345 chlapců dokázalo 306 chlapců tj. 89 % vysvětlit vlastními slovy co je šikana, pouze 39 chlapců tj. 11 % neví, co slovo šikana znamená. Z celkového počtu 327 dívek dokázalo vysvětlit vlastními slovy co je šikana 306 dívek tj. 94 %. 21 dívek tj. 6 % nedokázalo vysvětlit, co slovo šikana znamená. Žáci měli také možnost vyjádřit se k tomu, co by udělali, aby se šikana neděla. 89 žáků tj. 13 % si myslí, že šikana tady byla vždy a nejde jí zabránit, 62 žáků tj. 9 % si myslí, že by rodiče měli líp vychovávat své děti, 49 žáků tj. 7 % neví co dělat, aby se šikana neděla, 38 žáků tj. 6 % by chtělo, aby si rodiče více všímali svých dětí a starali se o ně, 37 žáků tj. 6 % by chtělo větší dohled o přestávkách, škole, 33 žáků tj. 5 % by chtělo větší tresty pro agresory, 30 žáků tj. 4 % by chtělo kamery ve škole, 20 žáků tj. 3 % by chtělo, aby si žáci mezi sebou nezáviděli. Z mého výzkumného šetření tedy vyplývá, že žáci mají představu o tom, co by zabránilo šikaně na ZŠ. Zde se nabízí otázka, jak by sami žáci předcházeli vzniku šikany, ale na to se náš výzkum neptal.

7 DISKUSE

V diskusi porovnáme náš výzkum problematiky šikany se Stanislavem Bendlem, který napsal knihu „*Prevence a řešení šikany ve škole*“. Podle Bendla (2003, s. 14, 15) na českých školách existují velké problémy s chováním žáků, šikana se stává běžnou součástí školního života. Šokující byl výzkum Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Institutu dětí a mládeže zaměřený na sociální klima v prostředí základních škol ČR a na prevenci šikany. Výzkum proběhl na 66 školách, kde bylo více než šest tisíc žáků. **Z tohoto průzkumu se zjistilo, že na druhém stupni základních škol je šikanováno 41 % žáků.** Dle Bendla (2003, s. 45) šikanují jak chlapci, tak i dívky. Rozdíly vidí jen v tom, že chlapci si vybírají své oběti mezi dívkami i chlapci, kdežto dívky se šikanují převážně mezi sebou.

Řešení, jak předcházet a čelit šikaně dle Bendla (2003 s. 77) je podvědomost o šikaně o její příčině a celkové porozumění situace. Součástí preventivních opatření je informovanost žáků. Děti se ve škole učí telefonní čísla na policii, hasiče a lékařskou záchranou službu. Je důležité, aby byly také informovány o lince důvěry a znaly kontaktní adresy, kde se mohou v případě potřeby přihlásit.

Bendl (2003, s. 88, 89, 73) ve své knize píše, že učitelé a další pedagogičtí pracovníci by měli naslouchat žákům a pomoci jim při řešení osobních problémů. Ze statistického vyhodnocení rozhovorů na linkách bezpečí a různých výzkumných šetření vyplývá, že se žáci svým učitelům nechtějí svěřovat, nevěří, že jim dokážou poradit nebo pomoci. Ideální by bylo, kdyby děti samy chodily za učitelem a svěřovaly se. Důvodem mlčení a nesvěření se může být strach, že situace bude horší než dosud. Na řadě škol jsou umístěny schránky důvěry, kde děti anonymně dávají své vzkazy, kde mohou upozornit na šikanu, nebo na jinou trestnou činnost ve školách.

Dle Bendla (2003, s. 73, 75) mají žáci strach zastat se obětí. Mají strach z toho, že by se mohli stát příští obětí. Je důležité, na jaké straně jsou sympatie třídy. Tato situace ovlivňuje i to, že ostatní mohou šikanu schvalovat. Agresor může být svému kolektivu sympatický. V opačném případě je větší šance, že se šikanovaného někdo zastane. Mnohým dětem vyhovuje, když je šikanován jejich spolužák, připadají si pak cennější, lepší.

Dostáváme se k porovnání mého výzkumu s odbornou literaturou. Z mého výzkumu vyplývá, že šikana se týká celé třídy, a to jak chlapců, tak i dívek. Tímto zjištěním se shodují s odbornou literaturou, kde se píše pouze o rozdílu obětí u chlapců a dívek, což jsem ve svém výzkumu nezjišťovala. Porovnání, zda jsou dívky informovanější než chlapci, se mnou

vybraná odborná literatura nezabývá, pouze z ní vyplývá, že informovanost žáků je na základních školách zajištěna, a to v dostatečné míře. Tím se potvrdilo mé šetření, kdy byla informovanost na vysoké úrovni. Dále jsem zkoumala, zda by dívky vyhledaly pomoc proti šikaně častěji než chlapci. Z výzkumného šetření vyplývá, že se svěřují častěji chlapci než dívky a to o 6 %. Dle Bendla, se děti svěřují méně často, z důvodu nedůvěry k učitelům a k tomu, že se situace může někdy zlepšit. Proto se musí ve školách pracovat na důvěře, ale také na všímání si dění ve třídě i o přestávkách. Dalším cílem bylo zjistit, zda by dívky pomohly obětem šikany častěji než chlapci. V odborné literatuře se setkáváme s názorem, že nezáleží na pohlaví dítěte, ale na oblíbenosti v kolektivu a také na strachu dítěte. V tom se shoduje můj výzkum s odbornou literaturou, kde je zanedbatelný rozdíl mezi chlapci a dívkami.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Provedla jsem monitoring výskytu šikany na daných školách a výsledky jednotlivých konkrétních škol jsem poskytla metodikům prevence, aby s nimi dále pracovali, aby zaměřili pozornost na třídy, kde se monitoring dělal. Pokud v některé ze tříd byl avizován výskyt šikany, aby sledovali další signály, eventuálně se snažili zjistit víc a problémy řešit. Pracovat se vztahy v třídním kolektivu. Žáci by měli vědět, že je škola dokáže před šikanou ochránit. Školní klima má vliv na sociální chování žáků na jejich motivaci a také na učení a učební výsledky.

V rámci prevence ve škole je důležité podporovat pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Ve třídách je důležité podporovat solidaritu a toleranci, rozvíjet vzájemný respekt mezi žáky. Pokud chceme zjistit vazby mezi dětmi ve třídě, můžeme použít sociometrický dotazník. Děti, na které se soustřeďuje odmítání třídy, potřebují pomoc, a to jak se začleňováním do kolektivu, tak i nenápadnou formou podpořit jejich sebevědomí. Tyto děti se mohou stát obětmi šikany. Další metody využívané při diagnostice ve třídě mohou být pozorování a rozhovor, nebo metody zaměřené na konkrétní oblast, dotazník, projekční metoda.

V ČR také existují metodiky pro systematickou dlouhodobou práci se třídou, které podporují rozvoj sociálních dovedností a tím působí preventivně proti šikaně. Doporučují se dělat pravidelné třídnické hodiny s tématy sociálního emočního učení, metody, které podporují tvorbu příznivého klimatu, jako je: komunitní kruh, skupinové a kooperativní učení.

Metodický pokyn k řešení šikanování na školách ukládá pro školu povinnost mít zpracovaný preventivní program pro předcházení šikaně a krizové plány pro případ výskytu. Česká školní inspekce je kontroluje. Při prevenci a řešení šikany ve škole se musí zapojit jak učitelé, tak i rodiče žáků.

9 ZÁVĚR

Bakalářskou práci mám rozdělenou do dvou základních částí, teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se snažila definovat co je šikana, popsat její podoby a příčiny. Zabývala jsem se vývojovými stádii a důsledky šikany. Čerpala jsem z odborných knih, nejvíce jsem využila poznatků Říčana, Bendla a Koláře. Jejich nedílnou součástí byla také kyberšikana, která je v dnešní době moderních technologií velice aktuální.

Cílem mé praktické části bylo pomocí anonymních dotazníků vyvrátit nebo potvrdit stanovené hypotézy, dokázat četnost výskytu agresivity u žáků na základních školách a zjistit názory dětí na danou problematiku. Potvrdilo se mi, že šikana existuje a v dost vysoké míře. Je potřeba, abychom si uvědomili, že se to týká každého z nás. Z dotazníkového šetření vyplynulo, jak důležitá je pro děti rodina, její zázemí a pocit jistoty. Funkční rodina zajistí dětem bezpečí a nemají problém se rodičům svěřit. Úplná rodina, výchova dětí a dobrý příklad rodičů je prevence proti násilí. Také profesionalita učitelů je velmi důležitou součástí našeho školského systému při řešení a obraně proti šikaně.

V dnešní době se o šikaně hodně mluví, není to tím, že by dříve šikana nebyla. Šikana je součástí školských zařízení, byla tady vždy, ale našim cílem je šikaně předcházet. Slouží k tomu především preventivní programy, kterých jsem se aktivně účastnila. Je důležité dětem zábavnou formou ukázat, jak budovat přátelské vztahy mezi lidmi a prostředí v jejich kolektivu. Všichni členové naší společnosti musí mít stejný zájem na minimalizování násilí a bezpráví.

Řešení šikany a agresivity u dětí je velký a dlouhodobý problém. Velmi důležitá je vůle učitelů problémy se šikanou řešit, ne je bagatelizovat, nebo je popírat. S těmito problémy může pomoci i pedagogicko-psychologická poradna, kde se setkávají s šikanou v praxi, mají zkušenosti, jak se v dané situaci zachovat, a dokážou poradit.

Oběti šikany bývají často děti, které jsou nějak odlišné. Může to být barva pleti, sociální původ, národnost. Každé dítě má právo na pocit bezpečí, svobodu a právo vzdělávat se. Je na nás na dospělých učit děti toleranci, respektování jiných národností, názorů. Je také na nás dospělých předávat správné morální hodnoty dalším generacím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství: monografie*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
2. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-866-4208-9.
3. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
4. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
5. KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.
6. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X.
7. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
8. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8123-1.
9. MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!* Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1.
10. MSMT-21149/2016 *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT, 2016.
11. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
12. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
13. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.
14. VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7

Internetové zdroje:

1. Tématická zpráva: Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách. [online]. ČŠI, 2016 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z:
https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematick%3%a9%20zpr%3%a1vy/2016_TZ_prevence_a_reseni_sikany.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ	Základní škola
SIM	Z anglického subscriber identity module
SMS	Z anglického Short message service
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
IT	Informační technologie
ČR	Česká republika
MŠ	Mateřská škola
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č. 1 [vlastní výzkum]	34
Graf č. 2 [vlastní výzkum]	35
Graf č. 3 [vlastní výzkum]	35
Graf č. 4 [vlastní výzkum]	37
Graf č. 5 [vlastní výzkum]	37
Graf č. 6 [vlastní výzkum]	38
Graf č. 7 [vlastní výzkum]	39
Graf č. 8 [vlastní výzkum]	39
Graf č. 9 [vlastní výzkum]	41
Graf č. 10 [vlastní výzkum]	42
Graf č. 11 [vlastní výzkum]	43
Graf č. 12 [vlastní výzkum]	43
Graf č. 13 [vlastní výzkum]	44
Graf č. 14 [vlastní výzkum]	45
Graf č. 15 [vlastní výzkum]	45

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Druhy šikany [vlastní]	39
Tabulka 2: Projevy šikany – podíl škol (v %) [ČŠI].....	40
Tabulka 3: místa šikany [vlastní].....	40
Tabulka 4: poskytovatelé pomoci [vlastní].....	41

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník

ŠIKANÁ NA ŠKOLÁCH

Dotazník je anonymní, neuvádíš své jméno, ani jiné informace, podle kterých by bylo možné poznat, kdo dotazník vyplnil. Na všechny předložené otázky prosím odpověz upřímně a otevřeně.

Odpověď na otázky vyber z nabídky.

1. Jsem

- a) chlapec
- b) dívka

2. Jak se cítíš ve své třídě?

- a) velmi dobře
- b) dobře
- c) špatně
- d) velmi špatně

3. Myslíš, že jste dobrý kolektiv?

- a) ano
- b) ne

4. Co je podle tebe šikana? Vysvětli to vlastními svými slovy.

.....
.....

5. Zažil/a jsi někdy šikanu na sobě?

- a) ano
- b) ne

Pokud ano, pokračuj odpovědí na otázku č.6.

Pokud ne, přejdi na otázku č.13

6. Stalo se to

- a) v posledním týdnu
- b) v posledním měsíci
- c) v průběhu tohoto školního roku
- d) dříve než v tomto školním roce – kdy přibližně?

7. Ten, kdo ti ubližuje/ubližoval je:

- a) spolužák
- b) spolužačka
- c) někdo z jiné třídy
- d) někdo z jiné školy

8. Kolikrát ti bylo ubližováno?

- a) 1x
- b) 2x-4x
- c) Víckrát

9. Jakým způsobem ti bylo ubližováno?

- a) nadávky
- b) pomlouvání
- c) vysmívání
- d) rvačka, bití
- e) braní věcí
- f) pomlouvání na sociálních sítích
- g) jinak...jak?

10. Kde se to děje/dělo?

- a) ve třídě
- b) na WC
- c) v šatně
- d) v družině
- e) cestou ze školy
- f) na hřišti
- g) jinde...kde?

.....

11. Na koho ses mohl (a) obrátit o pomoc?

- a) spolužák
- b) kamarád
- c) učitel
- d) rodiče
- e) jiná osoba – jaká?
- f) na nikoho

12. Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl/a?

- a) ano
- b) ne

13. Setkal (a) ses někdy s kyberšikanou?

- a) ano
- b) ne

14. Co považuješ za kyberšikanu? Napiš pár možností.

.....

.....

.....

15. Pomohl (a) bys šikanovanému

- a) ne, není to moje věc, netýká se mě to
 - b) ne, obrátil bych se na dospělého
 - c) ano, snažil bych se pomoci
- Jak?

.....

.....

16. Napiš svůj názor na šikanu – co by podle tebe bylo třeba udělat, aby se šikana neděla

.....

.....

.....

Děkuji za vyplnění dotazníku.